

(PO)GRANICZNE „PYTANIA” O WSPÓŁCZESNOŚĆ STAWIANE PRZEZ EPISKOPAT POLSKI W XXI W.: O CZYM (PRAWIE) SIĘ NIE MÓWI W LISTACH PASTERSKICH

Informacje wstępne²

Poniżej przedstawiam wyniki analiz leksykalno-frekwencyjnych, semantycznych oraz zagadnień związanych z nacechowaniem emocjonalnym i strukturą tematyczną listów pasterskich Episkopatu Polski w XXI w. Listy pasterskie to jedna z form komunikacji Kościoła katolickiego ze społeczeństwem. Są to teksty przeznaczone do odczytania podczas nabożeństw. W związku z tym prezentują i zarazem wyznaczają uznawane przez tę instytucję wartości i ich hierarchię.

W badaniach skoncentrowałem się na analizie leksemów najrządziej występujących w tych listach. Omawiam, jakie obszary tematyczne obejmują wybrane wyrazy, co i jak obrazują pod względem językowym, jakiego pozycjonowania językowo-aksjologicznego dokonuje się w analizowanych tekstach za pomocą tych najradszych wyrazów, jaka wyłania się z nich wizja świata, tj. o czym (prawie) nie mówi się w polskim Kościele katolickim. Punktem wyjścia rozważań jest wypowiedź ks. Adama Bonieckiego z wywiadu Anny Goc dla wydawnictwa Znak:

Obraz Kościoła tworzył się w ciągu stuleci. Seminaria, związki księdza z diecezją, częsta, choćby wielkanocna spowiedź, finansowanie i w ogóle utrzymanie kościoła, stosunek do osób bez sakramentalnego ślubu, niewolnictwo, układ klasowy społeczeństwa, miejsce kobiety w rodzinie i społeczności itd. – to wszystko ewoluowało, a ewolucja ta miała ściśle związki z układami sił w samym Kościele. (<https://www.onet.pl/styl-zycia/wydawnictwo-znak/ks-adam-boniecki-do-wszystkich-zawiedzionych-kosciolem/jgms9dh,30bc1058> [dostęp: 26.03.2024]).

¹ michal.szczyszek@amu.edu.pl, <https://orcid.org/0000-0002-0253-7296>

² Informacje wstępne opieram w dużej mierze, w części wspólnej, na moim wcześniejszym artykule (Szczyszek, w druku).

Istotnym pytaniem jest, jak w tym typie dyskursu instytucjonalnego przeprowadzane jest wartościowanie i jak ta wizja jest zależna od układu sił w samym Kościele. Kolejnym nie mniej ważnym zagadnieniem jest to, jakie wartości znajdują się na pogranicznych peryferiach wizji świata Kościoła katolickiego w Polsce. Badam to, wykorzystując autorski korpus listów pasterskich Episkopatu (zob. poniżej).

Należałoby przy tym dodać, że rekonstrukcja i badanie wizji różnych pojęć w różnych dyskursach społecznych są coraz częściej, co nie pozostaje bez znaczenia, wspierane możliwościami analiz korpusowo-cyfrowych. Jest to więc istotna przyczyna podjęcia analizy obrazu tych pojęć wyrażanych najrzadszymi wyrazami w korpusie listów Episkopatu, czyli w jednym z najbardziej wyrazistych dyskursów społecznych: w dyskursie Kościoła katolickiego w Polsce ze wspólnotą wiernych. Literatura poświęcona analizie dyskursu (zob. np. Rutkowski, Skowronek 2020) i językowemu obrazowi świata (por. Bartmiński 2006) i jego poszczególnym elementom (w tym: w dyskursie Kościoła katolickiego w Polsce – zob. np. Skowronek 2006; Skowronek 2007) jest już niemała. Warto zatem podjąć kolejne badania i korzystając z cyfrowych narzędzi analizy lingwistycznej, przeanalizować dane zjawisko. Należałoby przy tym podkreślić, że dzięki rozwojowi humanistyki cyfrowej lingwistyka zbliża się do nauk ścisłych i eksperymentalnych. Wydaje się, że taka perspektywa metodologiczna jest przyszłością (raczej nieodległą) także i dla lingwistyki. Zatem przyjrzenie się za pomocą „mikroskopu” (tu: przy użyciu odpowiednich narzędzi lingwistyki cyfrowej) wizji świata przez wyrazy najrzadsze w listach pasterskich Episkopatu Polski z XXI w. jest kolejną przyczyną, dla której podjąłem się tego wyzwania badawczego.

Cele badawcze, tezy, metody, narzędzia, korpusy językowe

Celem, jaki sobie wyznaczam, pisząc ten artykuł, jest opis obrazu świata wyłaniającego się z analiz najrzadszych 200 słów (po 50 rzeczowników, czasowników, przymiotników i przysłówków) wykorzystywanych w listach pasterskich Episkopatu Polski z XXI w., a więc rekonstrukcja wizji pogranicza czy też peryferii świata tkwiącej w świadomości zbiorowej członków polskiego Episkopatu. Podstawowym założeniem dla moich rozważań jest fakt, że wspólnota komunikatywna (w ujęciu Zabrockiego (1963), z doprecyzowaniem Borawskiego (2005)) – tu: katolicka wspólnota komunikatywna w Polsce – jako wspólnota wypracowała i kultywuje określoną wizję (tu odwołuję się do koncepcji Bartmińskiego (2006)) i ma określoną waloryzację oraz określony stosunek do tych sfer rzeczywistości XXI w., o których się mówi pogranicznie albo (prawie) nie mówi.

Tezy, jakie sobie stawiam na wstępie, są do pewnego stopnia motywowane przytoczoną wypowiedzią ks. Bonieckiego.

Teza 1: Kościół katolicki w Polsce w XXI w. tworzy sobie obraz świata na podstawie „układu sił w samym Kościele”, a więc w wyniku jakiegoś „głosowania” (jak podczas Soboru Konstantynopolitańskiego II zwołanego w 553 r. przez cesarza Bizancjum, Justyniana, podczas którego „uchwalono” m.in. kanoniczną postać Biblii).

Teza 2: Kościół katolicki w Polsce w XXI w. swoją wizję świata tworzy w opozycji do (obok/ponad) wizji obecnych w innych dyskursach publicznych.

Metody i metodologie, z których korzystam podczas analizowania materiału językowego, są od dawna sankcjonowane i stosowane w językoznawstwie, zwłaszcza w językoznawstwie polonistycznym. W zakresie analiz leksykalnych (leksykalno-leksykograficznych) i semantycznych odwołuję się m.in. do opracowań: Bańko (2001), Grzegorzycowej (2011), Miodunki (1989), Wierzbickiej (2010). Zasadność badań korpusologicznych opieram na koncepcji Lewandowskiej-Tomaszczyk (2009).

Narzędzia cyfrowe wykorzystane do analiz niemałego materiału językowego (por. dane liczbowe poniżej) zostały opracowane przez konsorcjum CLARIN (<https://clarin-pl.eu/> [dostęp: 26.03.2024 r.]) i służą do automatycznej analizy, czyli do przetwarzania tekstu i języka. Zgromadzony w korpusie listów pasterskich (zob. niżej) materiał poddałem przetwarzaniu przy użyciu aparatury cyfrowej:

- **CAT** – narzędzie do klasyfikacji tematycznej tekstów (<https://ws.clarin-pl.eu/cat> [dostęp: 26.08.2024]; zob. Walkowiak, Datko i Maciejewski 2019);
- **HATESPEECH** – narzędzie do spersonalizowanego rozpoznawania mowy nienawiści (<https://ws.clarin-pl.eu/hatespeech?en> [dostęp: 26.08.2024]; zob. Kanclerz i in. 2021).
- **HERFERENCE** – narzędzie do wykrywania relacji konferencji w tekście (<https://services.clarin-pl.eu/services/herference> [dostęp: 26.08.2024]; zob. Saputa 2022);
- **KEYTOOL** – narzędzie do wykrywania słów kluczowych / modelowania tematycznego (<https://services.clarin-pl.eu/services/keytool> [dostęp: 26.08.2024]);
- **MULTIEMO** – analizator emocji i wydźwięku (<https://services.clarin-pl.eu/services/multiemo/interactive> [dostęp: 26.08.2024; zob. Kocoń, Miłkowski, Kanclerz 2022; Miłkowski et al. 2021);
- **SENSELINK** – narzędzie do powiązania pojęć z sieci semantycznej z ich wystąpieniami w WordNet (<https://services.clarin-pl.eu/demo/senselink> [dostęp: 26.08.2024]);
- **SHORTTEXTSUMMARY** – narzędzie do streszczania tekstów (<https://services.clarin-pl.eu/services/summarization> [dostęp: 26.08.2024]);

- **TXTPARAPHRASE** – narzędzie do parafrazowania tekstów (<https://services.clarin-pl.eu/services/paraphrase> [dostęp: 26.08.2024]).

Korpusy. Na potrzeby tego tekstu stworzyłem z wykorzystaniem Korpusomatu (<https://korpusomat.eu/> [dostęp: 26.03.2024]; zob. Saputa i in. 2023) narzędzie do analizy językowej opracowane w Instytucie Podstaw Informatyki PAN (<https://ipipan.waw.pl/> [dostęp: 26.08.2024]). Jest to minikorpus językowy, na który składają się listy pasterskie Episkopatu Polski z XXI w. pobrane ze strony Episkopatu (zob. <https://episkopat.pl/dokumenty/#1455586207642-3be64013-5c40> [dostęp: 26.08.2024]). Korpus zwany Korpusem listów pasterskich Episkopatu Polski, XXI w. (dalej: KEP) składa się obecnie z 127 tekstów i zawiera 217 232 segmentów.

Dane językowe i analizy materiału

I. Dane językowe

Do analiz pobrałem losowo łącznie 200 najrzadszych wyrazów mających po jednej realizacji w KEP, a dokładniej: po 50 rzeczowników, czasowników, przysłówków i przysłówków.

Pokrycie korpusu KEP wyrazami rzadkim wygląda następująco:

- wyrazy pojawiające się raz – to łącznie **5408** wyrazów w korpusie, co stanowi **2,49%** korpusu;
- wyrazy pojawiające się 1–5 razy – mają łącznie **9379** realizacji w korpusie, co stanowi **4,32%** korpusu.

Dla porównania:

- wyrazy najczęstsze – TOP30 czy 30 wyrazów najczęstszych w KEP stanowią łącznie **55 282** realizacji, co daje **25,45%** korpusu;
- najczęstsze TOPN-V-AdJ-Adv30 – 30 najczęstszych rzeczowników, czasowników, przysłówków i przysłówków – stanowią łącznie **22 202** realizacji, co daje **10,22%** korpusu.

Jest to w sposób oczywisty zgodne z prawem Zipfa opisującym dystrybucję rozkładu wartości (danych kwantytatywnych).

W tabeli nr 1 przedstawiam łącznie 200 najrzadszych wyrazów w KEP.

**Tabela 1. Najrzadsze wyrazy w KEP
– mające po jednej realizacji (opracowanie własne)**

rzeczowniki	czasowniki	przymiotniki	przysłówki
wieża	kopać	arbitralny	bezczyinnie
aresztowanie	nadużyć	potencjalny	wszechstronnie
deportacja	ubliżać	niegodziwy	sceptycznie
genetyka	zaprezentować	prawodawczy	przekonująco
wymuszenie	zwyć	mieszaniowy	niezauważalnie
niepełnosprawność	zasiać	przemyski	bezowocnie
zniesienie	zaciążyć	szceciński	niewłaściwie
alarm	odziedziczyć	kamieński	anonimowo
farmaceuta	wpoić	ziemiański	równolegle
położna	dostać	perski	dodatkowo
wolontariuszka	wykolejać	inteligentny	narodowo
hospicjum	zawstydzić	brzmaity	przykładowo
dotyk	wydalać	umysłowy	wokół
mama	wygrać	zakładowy	prymitywnie
patriotka	zakupić	wrodzony	niewinnie
pedagoga	wszcząć	zakopiański	skrajnie
kandydatka	współczywać	włoski	potocznie
perła	podtrzymać	tryumfalny	pokojowo
tułacz	ćwiczyć	kawalerski	popularnie
geografia	dopisać	ochotny	wspólnotowo
klawikórd	uwieść	arcybiskupi	gdzieś
usposobienie	czarować	metropolitalny	mężnie
przechadzka	przywiązać	prekursorski	nazajutrz
plot	zatkać	przystępny	świetnie
niemowlęstwo	zagrać	niewyobażalny	bezw warunkowo
poczynanie	oczarować	waważny	subtelnie
dywizja	wystarczać	piętnasty	krynicznie
córeczka	zatęsknić	bałwochwalczy	nienaruszalnie
oratorian	dotrzymać	przydrożny	wydatnie
pot	bagatelizować	oziębły	nierównie
hymno	zdolać	zielonogórski	skromnie

paczenie	zrównać	gorzowski	nieznośnie
poszukiwacz	przepracować	cieleśny	łaskawie
uczennica	chorować	czerwony	nieprecyzyjnie
szuflada	zarazić	ponadpodstawowy	obrazowo
wydatek	wyryć	wrześniowy	stamtąd
przykrość	mianować	dłużny	intelektualnie
krypt	emanować	miłosny	przyszedszy
kwerenda	żartować	zawrotny	bohatersko
księgarnia	strzelić	słotny	symbolicznie
drukarnia	opustoszyć	przeżyty	nieodłącznie
rozległość	uzupełnić	telefoniczny	bieżący
przenikliwość	ukierunkować	zdalny	różnie
cnoty	przymnożyć	nieobojętny	widocznie
głowica	stoczyć	przedwczesny	owszem
węgiel	zasnąć	nagrobny	wdzięcznie
weselnik	tchnąć	dwuletni	arbitralnie
potop	ustąpić	pomocniczy	nieuchronnie
odparcie	okraść	filmowy	dowolnie
kapliczka	podarować	rozpaczliwy	kiedykolwiek

II. Analizy cyfrowe

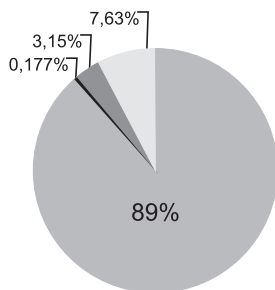
Poniżej przedstawiam rezultaty automatycznych analiz przeprowadzonych za pomocą wymienionych narzędzi lingwistyki cyfrowej. Dane językowe do analiz skonstruowałem następująco: w jednym pliku zgromadziłem wszystkie wyrazy najrzadsze (200 słów zamieszczonych w tabeli nr 1) w ten sposób, że stanowią kontekst dla samych siebie.

A. Analizy w MULTIEMO

Wyniki analiz uzyskane za pomocą tego narzędzia przedstawiają się następująco – wyniki liczbowe:

- wydźwięk ambiwalentny: 0.03153355419635773,
- wydźwięk negatywny: 0.07628393918275833,
- wydźwięk pozytywny: 0.8904142379760742,
- wydźwięk neutralny: 0.0017682688776403666.

Obrazowo przedstawiam te dane liczbowe na wykresie nr 1.



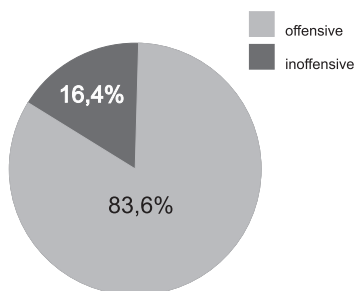
Wykres 1. Wydźwięk opracowany dla 200 najrzadszych wyrazów w KEP z tabeli nr 1. Źródło: MULTIEMO.

B. Analizy w HATESPEECH

Wyniki analiz uzyskane za pomocą tego narzędzia przedstawiają się następująco – wyniki liczbowe:

- inoffensive (brak mowy nienawiści): 0.16366467475230118;
- offensive (mowa nienawiści): 0.8363353252476988.

Obrazowo przedstawiam te dane liczbowe na wykresie nr 2.



Wykres 2. Wynik analiz mowy nienawiści opracowany dla 200 najrzadszych wyrazów w KEP z tabeli nr 1. Źródło: HATESPEECH.

C. Analizy w CAT

Wyniki analiz uzyskane za pomocą tego narzędzia przedstawiają się następująco – wyniki liczbowe w ujęciu probabilistycznym:

- ciekawostki – 0.9972328544;
- zagranica – 0.9999783039.

D. Analizy w KEYTOOL

Wyniki analiz uzyskane za pomocą tego narzędzia przedstawiają się następująco – w postaci słów kluczowych: cnota, child, pot, węgiel, niepełnosprawność, wrażliwość, biografia, pedagogika, oratorian, ciekawostki, zagranica, przemyski, szczeciński, kamiński, perski, zakopiański, włoski, zielonogórski, gorzowski.

E. Analizy w HERREFERENCE

Narzędzie nie wykryło żadnych koreferencji.

F. Analizy w SENSELINK

Narzędzie pokazuje wynik, podając podobne znaczenia:

- przenośnie: czynnik, który czegoś dostarcza.
- co_niemiera.l.r
- bardzo, ile wlezie.
- nade_wszystko.l.r
- bardzo, najbardziej spośród podobnych bytów.

G. Analizy w SHORTTXTSUMMARY

Wyniki analiz uzyskane za pomocą tego narzędzia mają postać „streszczenia” tekstu:

Tekst opisuje różne sytuacje i postacie, które mają różne doświadczenia i doświadczenia. Są to m.in. aresztowanie, deportacja, genetyka, niepełnosprawność, alarm farmaceuty, położna, wolontariuszka hospicjum, dotyk, mama, patriotka pedagoga, kandydatka perła, tulacz, geografia, klawikórd, usposobienie, przechadzka, płot, niemowlęctwo, poczynanie, dywizja, pot, hymn, paczenie, wydatek, przykrość krypt, kwerend, księgarnia, drukarnia, rozległość, przenik.

H. Analizy w TXTPARAPHRASE

Wyniki analiz uzyskane za pomocą tego narzędzia mają formę „parafrazy” tekstu:

Wieżę aresztowano, deportację genetyczną, niepełnosprawność zniesienie alarmu, farmaceutę, położną, wolontariuszkę hospicjum, dotyk, matkę,

pedagoga, kandydatkę perłę, tułacza, geografę, klawikórd, usposobienie, przechadzka płot, niemowlęstwo, poczynanie, dywizja, pot, hymn, paczenie, poszukiwacza, szufladę, wydatek, krypty, księgarnia, drukarnia, rozległość, przenikliwość cnoty, głowicę węgiel weselnik, potop, odparcie kapliczka, kopać nadużyć, ubliżać, zaprezentować, zasiał, zaciążyć, odziedziczyć, wpoić, dostać, wykolejać, zawstydzić, wydać, kupić, wszcząć, współczuć, dopisać, uwieść, czarować, przywiązać, zatkać, zagrać, oczarować, wystarczać, tęsknić, bagatelizować, zrównać, przepracować, chorować, zarazić, wyryć, mianować, emanować, strzelać, opustoszeć, uzupełnić, przymnożyć, stoczyć, zasnąć, tchnąć, ustąpić, okraść, podarować, zdalny, nieobojętny, przedwczesny nagrobny, dwuletni pomocniczy filmowy, rozpaczliwy, arbitralny, potencjalny niegodziwy prawodawczy, mieszkaniowy przemyski, szczeciński, kamiński, ziemiański, perski, inteligentny, brzmiały umysłowy, zakładowy, wrodzony zakopiański, tryumfalny kawalerski, ochotny arcybiskupi metropolitalny, przystępny, niewyobrażalnie, niewłaściwie anonimowo, równolegle, narodowo, przykładowo wokół prymitywnie niewinnie, skrajnie popularnie, pokojowo, popularnie, wspólnotowo gdzieś mężnie nazajutrz świetnie, bezwarunkowo, subtelnie, krynicznie, nienaruszalnie, wydatnie, skromnie, nieznosnie, łaskawie, nieprecyzyjnie, obrazowo, stamtąd intelektualnie przyszedł, bohatersko symbolicznie, nieodłącznie, codziennie, różnie, widocznie, wdzięcznie, arbitralnie, nieuchronnie, dowolnie.

Podsumowanie

Podsumowując powyższe analizy, należałoby teraz odpowiedzieć na pytanie, co wykryły narzędzia cyfrowe.

Narzędzia do analizy emocji (MULTIEMO i HATESPEECH) wykryły występowanie na wysokim poziomie emocji pozytywnej z towarzyszącą jej na wysokim poziomie mową nienawiści. Jest to pewne zaskoczenie, którego na tym etapie nie potrafię wyjaśnić. Emocja pozytywna związana z mową nienawiści może być wynikiem swoistego biernego oporu czy może raczej biernego agresji nadawcy – ta pierwsza hipoteza wymaga uzasadnienia psychologicznego; być może wyjaśnienia można by szukać w koncepcji psychiatrii humanistycznej (zob. np. Dąbrowski 1973). Druga hipoteza zakłada błąd informatyczny na poziomie algorytmów któregoś z wykorzystanych narzędzi.

Narzędzia do analizy tematycznej (CAT i KEYTOOL) wykazują, że najrzadsze wyrazy odnoszą się do zjawisk traktowanych jako nieistotne, peryferyjne, pograniczne, np. *zagranaica*, *ciekawostki*, *węgiel*, *niepełnosprawność*, *wrażliwość*, *biografia*, *pedagogika*.

Narzędzia do analizy koreferencji i sensów (HERREFERENCE i SENSELINK) sygnalizują, że najrzadsze wyrazy nie wykazują koreferencji z niczym i względem

siebie, są przypadkowym zbiorem słownictwa, co potwierdza analiza sensów – na bardzo ogólnym poziomie wykryto jakieś powiązania z sieciami semantycznymi.

Narzędzia do analizy tekstu (SHORTTEXTSUMMARY i TEXTPARAPHRASE) pokazują, że najradsze wyrazy nie umożliwiają wydobycia jakiejkolwiek wiązki sensów.

Okazuje się zatem, że najradsze 200 wyrazów to swoisty konglomerat, mieszanina, amalgamat, zlepek przypadkowych zagadnień nieistotnych – z punktu widzenia KEP – i nie powiązanych niczym i z niczym.

W szczegółach tematyka poruszana za pomocą tych słów – na poziomie części mowy – przedstawia się następująco:

- najradsze rzeczowniki – wiążą się z: *nauką, nauczaniem, niepełnosprawnościami, wojskiem*, ale też *cnotą* czy *kapliczką*;
- najradsze czasowniki – wiążą się z: *działalnością ekonomiczno-gospodarczą człowieka, chorowaniem, działalnością edukacyjną, problemami, wzlotami i upadkami człowieka w związku z działalnością zarobkową*;
- najradsze przymiotniki – wiążą się z: *relacjami temporalnymi i terenowymi*, ale też z *potępieniem czegoś nieakceptowanego i funkcjonowaniem struktury i hierarchii kościelnej*;
- najradsze przysłówki – wiążą się z: *niewłaściwym wykonywaniem czynności*, a z drugiej strony – *opisują działania w kategoriach narodowych czy symbolicznych*.

O czym zatem (prawie) się nie mówi w listach pasterskich? W listach pasterskich Episkopatu Polski (w KEP) nie mówi się (prawie) o: działalności edukacyjno-naukowo-gospodarczo-ekonomicznej w relacjach temporalnych i terenowych i o niewykonywaniu właściwym pewnych czynności. To są zatem te (po)graniczne „pytania” o współczesność stawiane przez Episkopat Polski w XXI w. (Po)graniczność pytań o współczesność polega tu na tym, że się ich (prawie) nie stawia lub (prawie) się na nie nie odpowiada.

Bibliografia

- Bańko M. (2001), *Z pogranicza leksykografii i językoznawstwa. Studia o słowniku jednojęzycznym*, Wydział Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
- Bartmiński J. (2006), *Językowe podstawy obrazu świata*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin.
- Borawski S. (2005), *Podstawy idei poznawczej studiów nad dziejami używania języka. Esej o diachronii*, w: *Rozprawy o historii języka polskiego*, red. S. Borawski, Oficyna Wydawnicza Uniwersytetu Zielonogórskiego, Zielona Góra.
- Dabrowski K. (1973), *Introduction générale à la Théorie de la Désintégration Positive: esquisse d'une théorie concernant le développement de l'être humain*

grâce au passage à travers les états de conflits, de déséquilibres, de nevrosités, de névroses et de psychonévroses, Université Laval, Québec.

Grzegorzczukowa R. (2011), *Wprowadzenie do semantyki językoznawczej*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.

Kanclerz K., Figas A., Gruza M., Kajdanowicz T., Kocoń J., Puchalska D., Kazienko P. (2021), *Controversy and Conformity: from Generalized to Personalized Aggressiveness Detection*, *Proceedings of the 59th Annual Meeting of the Association for Computational Linguistics and the 11th International Joint Conference on Natural Language Processing*, <https://aclanthology.org/2021.acl-long.460/> [dostęp: 26.08.2024].

Kocoń J., Miłkowski P., Kanclerz K. (2022), *MultiEmo: Multilingual, Multilevel, Multidomain Sentiment Analysis Corpus of Consumer Reviews*, w: *International Conference on Computational Science*, Springer, London.

Ks. Adam Boniecki do wszystkich zawiedzionych Kościołem, <https://www.onet.pl/styl-zycia/wydawnictwo-znak/ks.-adam-boniecki-do-wszystkich-zawiedzionych-kosciolem/jgms9dh,30bc1058> [dostęp: 26.03.2024].

Lewandowska-Tomaszczyk B. (2009), *Corpus Linguistics. Computer Tools, and Applications – State of the Art*, Wydawnictwo Peter Lang, Frankfurt am Main.

Miłkowski P. et al. (2021), *MultiEmo: Language-Agnostic Sentiment Analysis*, w: *Computational Science – ICCS 2022. ICCS 2022. Lecture Notes in Computer Science*, Springer, London.

Miodunka W. (1989), *Podstawy leksykologii i leksykografii*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa.

Rutkowski M., Skowronek K. (2020), *Onomastyczna analiza dyskursu*, Wydawnictwo AGH, Kraków.

Saputa K. (2022), *Coreference Resolution for Polish: Improvements within the CRAC 2022 Shared Task*, „Proceedings of the CRAC 2022 Shared Task on Multilingual Coreference Resolution, Association for Computational Linguistics, Gyeongju, Republic of Korea”.

Saputa K., Tomaszewska A., Zawadzka-Paluckta N., Kieraś W., Kobyliński Ł. (2023), *Korpusomat.eu: A multilingual platform for building and analysing linguistic corpora*, w: *Computational Science – ICCS 2023. 23rd International Conference, Prague, Czech Republic, July 3–5, 2023, Proceedings, Part II, number 14074 in Lecture Notes in Computer Science*, red. J. Mikiška, C. de Mulatier, M. Paszynski, V.V. Krzhizhanovskaya, J.J. Dongarra, P.M.A. Sloot, Springer Nature Switzerland, Cham.

Skowronek K. (2006), *Między sacrum a profanum: studium językoznawcze listów pasterskich Konferencji Episkopatu Polski (1945–2005)*, Wydawnictwo LEXIS, Kraków.

Skowronek K. (2007), *Obraz współczesnej kobiety w listach pasterskich Konferencji Episkopatu Polski*, w: *Język religijny dawniej i dziś*, t. 3, red.

ks. P. Bortkiewicz, S. Mikołajczak, M. Rybka, Wydawnictwo „Poznańskie Studia Polonistyczne”, Poznań.

Szczyszek M. (w druku), *Aksjologiczne pozycjonowanie KOBIETY i MĘŻCZYŻNY w listach pasterskich Episkopatu Polski w XXI wieku*.

Walkowiak T., Datko S., Maciejewski H. (2019), *Distance metrics in Open-Set Classification of Text Documents by Local Outlier Factor and Doc2Vec*, w: *Advances and Trends in Artificial Intelligence. From Theory to Practice. IEA/AIE*, „Lecture Notes in Computer Science”, vol. 11606, red. F. Wotawa, G. Friedrich, I. Pill, R. Koitz-Hristov, M. Ali, Springer, Cham.

Wierzbicka A. (2010), *Semantyka. Jednostki elementarne i uniwersalne*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin.

Zabrocki L. (1963), *Wspólnoty komunikatywne w genezie i rozwoju języka niemieckiego*, cz. I: *Prehistoria języka niemieckiego*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław–Warszawa–Kraków.

Streszczenie

(Po)graniczne „pytania” o współczesność stawiane przez Episkopat Polski w XXI w.: o czym (prawie) się nie mówi w listach pasterskich

Listy pasterskie Episkopatu Polski stanowią jedną z form komunikacji Kościoła katolickiego ze społeczeństwem. Są to teksty przeznaczone do odczytania podczas nabożeństw. Zatem w tej perspektywie wyznaczają uznawane przez tę instytucję wartości i ich hierarchię. W artykule przedstawiono wyniki analiz najrzadszych wyrazów pojawiających się w listach pasterskich Episkopatu Polski w XXI w. Przeanalizowano 200 najrzadszych leksemów – po 50 rzeczowników, czasowników, przymiotników i przysłówków. Omówiono, jaka wizja świata – pograniczna, peryferyjna – konstytuuje się w polskim Episkopacie, czyli co jest uznawane za pograniczne, peryferyjne. Podjęto rozważania na temat tego, jak pojęcia wyrażane tymi najrzadszymi wyrazami są obrazowane językowo, jakiego pozycjonowania językowo-aksjologicznego dokonuje się w tych tekstach, jak są waloryzowane, czyli jaką wartość przypisuje im Kościół katolicki w Polsce. Istotne jest tu zatem pytanie, jak w tym typie w dyskursu instytucjonalnego jest przeprowadzane wartościowanie i jaka strategia aksjologiczno-emotywna buduje obraz świata, a zwłaszcza jego pograniczy, peryferii – co w oczach polskiego Kościoła katolickiego w XXI w. jest na skraju postrzegania i dostrzegania.

Słowa kluczowe: analiza leksykalno-frekwencyjna, cyfrowe narzędzia w językoznawstwie, językowy obraz świata w polskim Kościele katolickim, korpus listów pasterskich Episkopatu Polski

Summary

**The (post)boundary ‘questions’ about modernity posed
by the Polish Episcopate in the 21st century: what is (almost)
not talked about in pastoral letters**

The pastoral letters of the Polish Episcopate are one form of communication between the Catholic Church and society. These are texts intended to be read during worship services. Thus, in this perspective, they determine the institution's recognized values and their hierarchy. In this paper I will present the results of the analysis of the rarest words appearing in the Pastoral Letters of the Polish Episcopate in the 21st century. I will analyse the 200 rarest words – 50 nouns, verbs, adjectives and adverbs each. I will discuss what vision of the world – borderline, peripheral – is constituted in the Polish Episcopate, that is – what is considered borderline, peripheral. I will consider how the concepts expressed by these rarest words are linguistically depicted, what linguistic and axiological positioning is done in these texts, how they are valorised, that is – what value the Catholic Church in Poland ascribes to them. An important question here, therefore, is how valuing is carried out in this type of institutional discourse and what axiological-motivational strategy builds up the image of the world and, in particular, of its borderlands, its peripheries: what, in the eyes of the Polish Catholic Church in the 21st century, is on the verge of being perceived and perceived.

Keywords: lexical-frequency analysis, digital tools in linguistics, linguistic image of world in the Polish Catholic Church, corpus of Pastoral Letters of the Episcopate of Poland